

KODEKS PROFESIONALNE ETIKE UNIVERZITETA U SRBIJI

Sanja Škorić¹, Nenad Bingulac², Dalibor Krstinić³, Dejan Logarušić⁴, Đorđe Sančanin⁵

^{1,2,3,4,5}Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Prvni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Novi Sad, Srbija

¹sanja@pravni-fakultet.info, ²nbingulac@pravni-fakultet.info, ³dkrstinic@pravni-fakultet.info,

⁴dejan.logarusic@pravni-fakultet.info, ⁵djordje.sancanin@pravni-fakultet.info

Kratak sadržaj: Polazna osnova ovog rada jeste formalni dokument koji, u zavisnosti od univerziteta u Srbiji nosi različit pun naziv, ali sadrži slične ili iste odredbe koje se tiču profesionalne etike i akademskog integriteta zaposlenih na univerzitetima u Srbiji, kako onih čiji je osnivač država, tako i onih čiji osnivač nije država (tzv. privatnih univerziteta). Upporednopravna analiza odredbi ovih dokumenata može pružiti informacije odnosa datih institucij prema osnovnim načelima i standardima delatnosti visokog obrazovanja, kao i indicije prema tome koliko se vrednuju i na kom nivou svesti se nalazi percepcija akademskog obrazovanja u Srbiji.

Ključne reči: kodeks profesionalne etike, akademski integritet, visoko obrazovanje

THE CODE OF PROFESSIONAL ETHICS OF UNIVERSITIES IN SERBIA

Abstract: The starting point of this work is a formal document which, depending on the university in Serbia, bears different full titles, but contains similar or the same provisions concerning professional ethics and academic integrity of employees at universities in Serbia, both those founded by the state and those that are not state-founded (so-called private universities). A comparative legal analysis of the provisions of these documents can provide information on the attitude of these institutions towards the basic principles and standards of higher education activities, as well as indications of how much they value and at what level the perception of academic education in Serbia is.

Key Words: code of professional ethics, academic integrity, higher education

1. UVOD

Veoma dugo se smatralo da ispitivanje etičnosti u ponašanju univerzitetskih nastavnika podrazumeva pre svega saznanje da je reč o specifičnoj profesiji koja objedinjuje istraživačke i nastavne aktivnosti, te da iz složene strukture takve delatnosti proizlaze visoki kriterijumi kompetentnosti ne samo u poznavanju i primeni principa naučnog i pedagoškog rada, već i visokih etičkih standarda [1]. »Uobičajeno je da se ljudi koji poseduju naučne titule i akademska zvanja svrstavaju u red najelitnijih članova društva iza čijeg ugleda i reputacije stoje intelektualni i moralni kvaliteti« [1]. Ovako ustaljeno gledište može se objasniti preko nekoliko objektivnih činjenica. Kao prvo, kodeksi profesionalne etike se izučavaju u okviru poslovne etike, kao njen najpoznatiji institucionalizovani oblik, odnosno dokument kojim se definišu osnovne vrednosti i pravila ponašanja određene struke, ili uže u određenom privrednom subjektu i sl. [2] Kao drugo, delatnost obrazovanja uopšte, pa onda i visoko obrazovanje se smatra delatnošću od opšteg, javnog interesa [3], gde je dug period ona bila rezervisana isključivo za državu i nije smatrana profitnom delatnošću, te su određena etička pravila i etičke vrednosti, posebno one povezane sa novcem, smatrana suvišnim da bi stajala napisana u jednom dokumentu. Nažalost, praksa i određeni događaji, pokazali su da se čak i u delatnosti visokog obrazovanja, među nastavnicima čiji rad zaslužuje visoko mesto na lestvici profesionalne etičnosti, ima i onih koji su načinom svog rada taj status doveli u pitanje [1].

Kao razumna posledica toga, bilo je, po prvi put, predviđanje obaveze svih univerziteta i fakulteta u Republici Srbiji donošenje i usvajanje »...kodeksa profesionalne etike, kojim se utvrđuju etička načela u visokom obrazovanju, objavljivanju naučnih rezultata, odnosu prema intelektualnoj svojini, odnosima između nastavnika i saradnika, drugih zaposlenih i studenata, postupcima u nastupanju visokoškolske ustanove i nastavnika, saradnika i studenata u pravnom prometu, kao i u odnosu prema javnosti i sredstvima jasnog informisanja.« [4] Iako tadašnji zakon nije dalje precizirao i navodio ponašanja koja se mogu smatrati neakademske, tok postupka u kojem bi se neetičnost utvrđivala i dr., visokoškolske ustanove (pretpostavljamo sve ili bar većina njih) su donosile svoj prvi kodeks profesionalne etike. U oktobru 2016. godine Nacionalni savet za visoko obrazovanje doneo je Osnove za kodeks o akademskom integritetu na visokoškolskim ustanovama u Republici Srbiji. [5] U imenovanom dokumentu, Nacionalni savet svoju nadležnost za donošenje osnova crpi iz Zakona o visokom obrazovanju, iz opisa i nabiranja delatnosti Nacionalnog saveta, i to »prati razvoj visokog obrazovanja i njegovu usklađenost sa evropskim i međunarodnim standardima [4]. U navedenim osnovama visokoškolskim ustanovama se ostavlja rok za donošenje kodeksa od 45 dana od dana objavljivanja osnova na sajtu Nacionalnog saveta. Za one ustanove koje su imale donete kodekse, ponovo pretpostavljamo da je ovo bila obaveza usklađivanja sa osnovama koje je Nacionalni savet doneo. Tako da je put od propisivanja obaveze donošenja i usvajanja kodeksa profesionalne etike u Zakonu od 2005.godine, do toga da

Nacionalni savet za visoko obrazovanje donese osnove za kodeks profesionalne etike bio 11 godina, što bi se dalo pretpostaviti da je učinjeno iz razloga postojanje potrebe ujednačavanja pravila koje se tiču profesionalne etike i akademskog integriteta.

Važeći Zakon o visokom obrazovanju iz 2017. godine je obavezu donošenja Kodeksa profesionalne etike zadržao [6], ali se Osnove, koje je Nacionalni savet za visoko obrazovanje doneo 2016. godine, nisu menjale. Kodeksi profesionalne etike koji su na osnovu pomenutih osnova doneti predstavljaju dokumenta čija sadržina treba da štiti osnovne, ne samo akademske vrednosti, već i moralne, pa i šire društvene vrednosti jednog društva. Zbog ograničenosti obima, autori ovog rada će analizirati samo formalne strane Kodeksa, te terminološka i strukturalna upoređivanja odredbi kodeksa koji su važeći na četiri univerziteta čiji je osnivač država – Novi Sad, Beograd, Kragujevac i Niš i dva univerziteta čiji osnivač nije država – Univerzitet Singidunum, Beograd i Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu.

2. UPOREDNOPRAVNA ANALIZA I NJENI REZULTATI

Ukoliko se zanemari važnost dokumenta koji se analizira i fokusira se na njegovu formalnu stranu – pravni osnov donošenja, godina donošenja, naziv, strukturu, obim i sl., uporednopravnom analizom se može doći do određenih zaključaka, koji će napred u ovom radu, biti izneti. Takođe, ne treba zanemariti i deo koji se tiče toga da li su analizirana dokumenta ažurirana, da li su javno objavljena i koliko su sadržinski kompatibilna.

U nastavku sledi analiza formalnih i strukturalnih strana kodeksa profesionalne etike gore pomenutih univerziteta u Republici Srbiji [7, 8, 9 10, 11, 12].

Tabela 1 – Formalne strane Kodeksa profesionalne etike

Univerzitet	Naziv dokumenta	Pravni osnov donošenja	Organ koji je doneo	Kada je donet i da li je ažuriran posle 2016. godine i kada	Da li je javno dostupljen i objavljen
U Beogradu	Kodeks profesionalne etike	Nije naveden u dokumentu	Nije navedeno, ali je u potpisu predsednik Senata	Nema u dokumentu, ali je naveden br. Službenog glasnika od 2016 i 2021 godine	Da
U Novom Sadu	Kodeks o akademskom integritetu	Statut i Osnove Nacionalnog saveta	Senat	26.9.2019. i ispravka 31.1.2020.	Da
U Kragujevcu	Kodeks o akademskom integritetu i akademskoj etici	Zakon o visokom obrazovanju od 2005, Statut i Osnove Nacionalnog saveta	Senat	29.12.2016. i nije ažuriran	Da
U Nišu	Kodeks profesionalne etike	Zakon o visokom obrazovanju iz 2005. i Statut	Senat	13.11.2009., ažuriran 11.10.2010. i 7.7.2014.	Da
Singidunum	Kodeks o akademskom integritetu i orifesimalnoj etici	Zakon o visokom obrazovanju iz 2017., Osnove Nacionalnog saveta, Statut	Senat	21.9.2018. i nije ažuriran	Da
Privredna akademija	Kodeks o akademskom integritetu	Zakon o visokom obrazovanju iz 2017. i Statut	Senat	28.9.2022. i nije ažuriran	Da

Analiza koja se odnosi na formalnu stranu dokumenata već može pružiti određene informacije koje se tiču samog odnosa institucije prema ovoj tematici, s tim da bi se precizniji podaci mogli dobiti ukoliko bi postojala informacija o broju postupaka koji su do sada vođeni na osnovu kodeksa, iako postoje dostupna rešenja koja su doneta na osnovu kodeksa [13].

Tabela 2 – Neka od strukturalnih pitanja iz Kodeksa profesionalne etike

Univerzitet	Osnovna načela i njihov broj	Regulisan postupak utvrđivanja neakademskog ponašanja	Organi za sprovođenje odredbi kodeksa
U Beogradu	Ima posebno izdvojena; 13 načela	Nije regulisan u dokumentu	Postoje
U Novom Sadu	Nema posebno izdvojena	Regulisan	Postoje
U Kragujevcu	Ima posebno izdvojena; 8 načela	Regulisan	Postoje
U Nišu	Ima posebno izdvojena; 9 načela	Regulisan	Postoje
Singidunum	Ima posebno izdvojena; 6 načela	Regulisan	Postoje
Privredna akademija	Nema posebno izdvojena	Regulisan	Postoje

Različita strukturalna rešenja upoređivanih kodeksa jeste posledica različite tehnike koja je korišćena prilikom izrade ovih dokumenata, mada i vreme donošenja može imati određenu ulogu. Obim ovih dokumenata je takođe je različit i kreće se u rasponu od 9 stranica, koliko ima prečišćen tekst kodeksa Univerziteta u Nišu do 19 stranica, koliko ima kodeks Univerziteta u Novom Sadu.

3. ZAKLJUČAK

Kodeks profesionalne etike i akademskog integriteta, sudeći po uporednopravnoj analizi samo nekih pitanja koja se tiču tih dokumenata, postavlja temelje ne samo akademskog integriteta, već i šire, promoviše vrednosti koje se mogu nazvati civilizacijskim i imaju izuzetan uticaj, ne samo na delatnost visokog obrazovanja, već i na čitavo jedno društvo. Kako na posmatranim samostalnim visokoškolskim ustanovama, u školskoj 2025/2026. godini ima preko 20.000 novoupisanih studenata [14], što bi moglo biti preko 150.000 ukupno upisanih studenata, i preko 10.000 nastavnika, saradnika i istraživača, jasna je važnost etičkog i akademskog ponašanja svih u visokom obrazovanju, ali se može zaključiti da od toga zavise i osnovna etička načela koja će društvo negovati i promovisati kao jedna celina. Činjenica da sve posmatrane institucije imaju usvojen kodeks, da je isti ažuriran ili je donesen novi u skladu sa zakonom, te da je kodeks javno objavljen, može da znači da institucije na prvom mestu poštuju svoju obavezu koja kao takva propisana. Međutim, to može da znači i da se pravila iz kodeksa poštuju, odnosno da se modifikuju u zavisnosti od potreba koje se vremenom menjaju. Postojanje postupaka koji su vođeni na osnovu odredbi kodeksa [13] pruža jasnu širu sliku koja bi trebala da ide u smeru zaštite etike i integriteta u visokom obrazovanju.

4. LITERATURA

- [1] Petrović Ž. Ružica, Trifunović Vesna, *Etički kodeks i moralni integritet univerzitetskih profesora*, Istraživanja u pedagogiji, vol. 12, broj 2, pp.461-470, 2022., DOI <https://doi.org/10.5937/istrped2202461p>
- [2] Vukić Milovan, Voza Danijela, Aleksandra Vuković, *Poslovna etika*, dostupno na https://www.menadzment.tfbor.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2020/04/Poslovna-etika_udzbenik.pdf
- [3] Sanja Škorić, Biljana Carić, Nikola Banjac, Marija Jakovljević, *Visoko obrazovanje u tržišnoj utakmici*, XXIII Skup Trendovi Razvoja – Nastavnici i saradnici kao centar promena u visokom obratovanju, str. 165-168, Vrnjačka Banja, 7.-10. 02. 2024.
- [4] *Zakon o visokom obrazovanju*, „Sl. Glasnik RS“ br.76/2005-3, 100/2007-4 (autentično tumačenje), 97/2008-51, 44/2010-28, 93/2012-182, 89/2013-3, 99/2014-3, 45/2015-27 (autentično tumačenje), 68/2015-69, 87/2016-3.
- [5] Nacionalni savet za visoko obrazovanje, *Osnove za kodeks o akademskom integritetu na visokoškolskim ustanovama u Republici Srbiji*, dostupno na <http://nsvo.gov.rs/?s=kodeks+profesionalne&submit=>
- [6] *Zakon o visokom obrazovanju*, „Sl. Glasnik RS“ br. 88/2017, 73/2018, 27/2018 - dr. zakon, 67/2019, 6/2020 - dr. zakoni, 11/2021 - autentično tumačenje, 67/2021, 67/2021 - dr. zakon, 76/2023 i 19/2025.
- [7] Kodeks profesionalne etike Univerziteta u Beogradu, dostupan na <https://www.bg.edu.rs/pravni-okvir/>
- [8] Kodeks o akademskom integritetu Univerziteta u Novom Sadu, dostupan na <https://www.uns.ac.rs/index.php/univerzitet/javnost-rada/dokumenti/aktiuns/category/35-pravilnici?limit=25&start=25>
- [9] Kodeks o akademskom integritetu i profesionalnoj etici Univerziteta u Kragujevcu, dostupan na <https://kg.ac.rs/dokumenti.php>

- [10] Kodeks profesionalne etike Univerziteta u Nišu, dostupan na <https://www.ni.ac.rs/dokumenti/category/140-komitet-za-profesionalnu-etiku>
- [11] Kodeks o akademskom integritetu i profesionalnoj etici Univerziteta Singidunum u Beogradu, dostupan na <https://singidunum.ac.rs/page/akti-univerziteta>
- [12] Kodeks o akademskom integritetu Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu, dostupan na <https://www.privrednaakademija.edu.rs/univerzitet/dokumenti-i-propisi.html>
- [13] Internet izvor: <https://pescanik.net/wp-content/uploads/2019/11/Resenje-Odbora-za-profesionalnu-etiku-Univerziteta-u-Beogradu.pdf>
- [14] Republički zavod za statistiku, <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/obrazovanje/visoko-obrazovanje/>